

heel dikwijls voorgekomen, dat ik twistenden over geloofszaken zou willen toeroepen: „ik haat mijn broeder niet, omdat ik liever groen, hij liever purper ziet.” En zoo in honderden gevallen, te veel om aan 't opnoemen te beginnen. Met Vondel kwam ik anders niet zoo spoedig op goeden voet. Ik kwam niet verder dan de algemeen bekende stukjes in de gewone bloemlezingen, en die had ik al voor jaar en dag in 't geheugen. Maar voor de treurspelen voelde ik niet veel. Eigenlijk wist ik daar geen raad mee. De reizangen uit den Gijsbrecht, den Palamedes en den Lucifer vond ik mooi, maar de stukken zelf, in hun geheel, waren me te machtig. Palamedes, met dat kostelijke begin, beloofde me eene boeiende lectrur, maar aan 't eind der eerste 14 regels stakte mijne aandacht, en het verdere werd voor een groot deel plichtlectrur. Het gelezene ging nog niet over in mijn bloed; als ik mij op de wandeling rekenschap wilde geven van 't reën er me van bijgebleven was, haperde het en voelde ik mijne onmacht. Wat zou het mij nuttig zijn geweest, als er destijds eens eene opvoering van den Gijsbrecht ware bij te wonen. Edoch, voor zulke uitgaven was de beurs van een hulponderwijzer niet zwaarwichtig genoeg. En ook dit: de richting der toonaangevenden in de literatuur was destijds voor de beoordeeling van Vondel's drama's bepaald ongunstig. Met name dr. W. J. A. Jongbloet, die reeds door zijne *Middelnederlandsche Letterkunde* het gezag had gekregen in de letterkundige critiek dier dagen, oordeelde over Vondel's treurspelen zeer afwijzend. De „eenheid van tijd, plaats en handeling” achtte hij een foutief beginsel. Hij bleef onwrikbaar staan op het standpunt, dat bij Vondel de schildering in woorden alle handeling vervangt, en dat dáár de fout ligt. Het ontging hem, dat ook voor Vondel's opvatting der tooneelspeelkunst een gunstig oordeel bestaander is. Hoe dr. J. van Vloten ook pleidooido en Vondel's tooneelspelen in een beter licht stelde, prof. Jongbloet was niet te bewegen, zijn oordeel te wijzigen. Booze tongen beweerden, dat beide gelcerden persoonlijke vijanden waren en dat dit tot zelfs op en bij hunne letterkundige beschouwingen van invloed en merkbaar was. Misschien hadden deze booze tongen ongelijk, maar een feit is, dat het met Jongbloet en Van Vloten hard tegen hard ging. Jongbloet's meening behield echter de overhand, en wie h.v. examen in 't Nederlandsch M. O. doen moest, deed wel, zich aan Jongbloet's zijde te scharen. Eén voorbeeld. In 1852 of daaromtrent waren en Van Lennep en Jongbloet (toen nog hoogleeraren aan 't atheneum te Deventer) tot het inzicht gekomen, dat „Vondel's Lucifer eene politieke allegorie” was. Lucifer was Willem van Oranje in zijn opstand tegen Spanje, evenals b.v. Palamedes voor Oldenbarnevelt doorging. Eenmaal in die meening geraakt, werd het hun vaststaand oordeel, dat Vondel haast met ieder treurspel allegoriseerde. En bepaaldelijk in den Lucifer waren „de bewijzen overvloedig”, dat Oranje in den vorst der duivelen werd verzinneelikt. Alberdine Thijm, die

er tegen opkwam en Vondel niet in staat achtte om b.v. met zoo verregaande profaneering van goddelijke zaken onder menschenlijke bedoelingen als die van den opstand tegen den wettigen Koning op de planken te komen, kreeg natuurlijk ook ongelijk, en wie examen in 't Nederlandsch deden b.v., zorgden wel de bewijzen te weten voor de genoemde stelling: „Vondel's Lucifer eene politieke allegorie.” Nog een poosje geduld, en Jonckbloet's meening zou meer afdoende weerlegging vinden. Want de tijd zou komen, dat prof. Te Winkel aller oordeel weer in eene andere richting leidde. Zoo waar is het, dat ook de letterkundige critiek een historisch verschijnsel is. Oordeelvellingen, die voor eene halve eeuw gezag hadden, moesten hare uitspraken terugnemen, en andere inzichten kwamen in de plaats der „vaststaande” meeningen. Zelfs het leerstuk der „poëtische gerechtigheid” had beurtelings zijne voor- en tegenstanders. Maar over niemands letterkundige kunst in zijne tooneelstukken is in de verschillende perioden der critiek zoo verschillend geoordeeld als over die van Vondel. En waar is het, dat de „lachtigers”, die aan de zijde van Dr. Te Winkel stonden, wat hunne meening over „Neerlands' hoofdpoët” betrof, krachtig hebben meegeholpen om Thijm's en Te Winkel's en Van Vloten's oordeel op den voorgrond te brengen.

ONDERZOEK DE SCHRIFTEN.

In den laatsten tijd wordt er veel meer dan anders over den Bijbel gesproken en geschreven. Door menschen, die anders naar den Bijbel niet taalden. Men meent in den Bijbel de voorspellingen te lezen, die heenwijzen naar dezen gruwelijken tijd. En misschien zijn de Haagsche Lezers nog niet vergeten het afscheid van een bekend geneesheer, die als laatsten groot aan zijn patiënten publiceerde een reeks bijbelteksten, meest ontleend aan de Openbaring, waarbij dan al het gruwelijke dezer dagen aangekondigd werd, benevens niets meer en niets minder dan het Einde. En daarna slechts de zaligheid der weinige uitverkorenen.

De voorspellingen uit het boek Daniël hadden ook mijn belangstelling gaande gemaakt. En toen ik zoo over alles en nog wat ging nadenken — bemerkte ik met diepe schaamte, hoe weinig *degelijk* mijn Bijbelkennis is.

O — kijk eens. Ik ben net zoo Bijbelvast als een algemeen ontwikkeld mensch behoort te wezen. Er zal in de literatuur niet licht een uitdrukking voorkomen, ontleend aan den Bijbel, die ik niet begrijp. Zelf gaar de Bijbelwoorden me heel makkelijk uit de pen, evenals andere citaten. Want ik ben een groote vriendin van citaten, tegengesleid aan hen, die in 't gebruiken van citaten „armoede des geestes” zien. Ik zou me doodschamen als ik heel verwaand gemeend had, een nieuw idee, een nieuwe uitdrukking te lanceren, en een bezener iemand kon me komen vertellen, dat die

en die datzelfde daâr en daâr gezegd had. „Alles Gescheite *ist* schon einmal gedacht: man soll es nur *wieder* denken —“ zegt Goethe.

Maar ècht den Bijbel zelf kennen, niet aangehaald, niét naverteld, den Bijbel kennen zooals ik den kleinen Johannes, zooals ik Gösta Berling ken, dat doe ik niét. En dat heb ik juist in deze dagen niét diepe schaamte besef. Toen heb ik een kloek besluit genomen. Uit de vele Bijbels in mijn huis heb ik dengenen genomen, die den makkelijksten druk had. Dat was mijn Trouwbijbel. En ik heb mezelf beloofd, den ganschen Bijbel door te lezen. Dan wilde ik zelve zien, of ik 't nu ook zou gaan gelooven: dat met al deze gruwelen, na al deze gruwelen — bet Einde komt. „Heere, behoed ons — we vergaan —“

Ik lees langzaam, en tracht alles zooveel mogelijk in mijn geheugen te prenten. Want ik was leelijk vergeten, van Abraham, Izaak en van Jacob. En van diens twaalf zonen kende ik alleen nog maar Jozef en Benjamin.

Ik heb al zeldzame oogenblikken van genot gesmaakt. De spelonk van Machpela lijkt me een wijkplaats voor al, wie vermoeid is van 's werelds drijven. Ach, wat zal 't heerlijk rusten zijn in de spelonk van Machpela, temidden der ruste van de Aartsvaders. Wat was men gelukkig, toen men zijn hrood at onder de eiken van Mamré.

Doch — voor de rest —

Ik ben pas aan 't boek Exodus, maar nu reeds geloof ik niét meer, dat deze gruwelijke tijd het Einde beduidt, en ik zou wel eens willen weten, waarom „men“ 't geloof. Wat een afschuwelijke geschiedenissen worden daar zoo kalm weg, zonder eenig effektbejag, verhaald! Wel, dat is alles immers *net zoo erg*, net zoo gemeen, net zoo onmeedoogend, als de geschiedenissen van nu?

Alleen, de geschiedenissen van nu zullen vele boekdeelen als den Bijbel vullen, doch er zijn nu ook zooveel meer menschen.

Die geschiedenis van Dina, en hoe haar broeders haar wreekten, terwijl Sichem haar toch wou trouwen. Neen, meer arglistigheid, meer geslepenheid, waarmede duivelsche vallen worden klaar gemaakt, heb ik nergens gelezen. En voor de rest vecht dat maar, en slaat dood en voert vrouwen en kinderen mee....

Een doffe berusting komt over ons. Zóó is 't altijd geweest, zóó zal 't wel altijd blijven. Waarom zou het *Einde* dezen keer komen? Men zou gaan wenschen, dat Het kwam.

Doch „Boos is het verdichtsel van 's menschen harten, van zijn jeugd af aan —“ en daarom zou God de wereld van na den zondvloed niét meer verderven, zooals Hij 't de Oude Wereld had gedaan. Waarom praten de menschen toch allen weer van 't Einde? Zij schijnen 't te vreezen — of, in 't diepst van hun ziel, onbewust wellicht, *snakken* ze er naar?

NANNIE VAN WEHL.

EEN DENKBEELDIG GEVAAR?

't Is enkel eene vraag die ik doen wil, maar eene vraag die misschien wel eenig belang heeft.

Wie leest en iets wil hebben aan hetgeen hij leest, moet niét enkel woorden en zinnen lezen, maar doordringen tot de beteekenis van hetgeen hij leest.

Dat is eene waarheid... als een koe. Toch zondigen wij vaak tegen dien regel. Hoe vaak lezen wij zonder er eigenlijk bij te denken, zonder ons in den inhoud te verdiepen. Dat komt voor een deel door onze gemakzucht.

Wordt het machinale, gedachteloze lezen niét bevordert door spelletjes als: *verborgen steden*? Ik vrees van ja, 'al moet men opvoedkundige zijn om het te kunnen beoordeelen. Wie „verborgen steden“ zoekt, heeft met den inhoud van hetgeen hij voor zich heeft niets te maken; eigenlijk niét eens met de woorden, enkel met de letters. Werkt dat niét een *averechtsche* manier van lezen in de hand? 't Is maar een vraag.

MEESTER CONSTANTIJN.

NIEUWE BOEKEN.

G. W. Spitzen. — Schrijf- en Uitspraakoefeningen, voor het Hoogduitsch, 2e druk, Thieme, Zutphen.

C. Kuiper. — Handleiding bij nieuwe leerwijze voor het aanvankelijk rekenonderwijs in de lagere school. H. J. Spruyt, Rijswijk, 1918.

C. Volker. — Beknopte opgaven over Meetkunde, voor M. U. L. O., Kweek- en Normaalscholen. W. Zwagers, Rotterdam.

INNAAIEN VAN DUITSCHE BOEKEN.

Vele koopers van Duitse boeken zullen bemerkt hebben, dat de nieuwe werken niét meer in prachtband worden geleverd en de ingenaaide alleen den vorm daarvan hebben, doch het garen ontbreekt. Snijdt men zulk een boek open, dan gaan de losse bladen zwerven. Het is gewenscht, nog vóór het opensnijden den omslag voorzichtig weg te nemen en zoolang er nog garen te krijgen is, de bladen door een boekbinder te doen bevestigen. Men kan het ook zelf doen, door aan den rug van het ontkleede boek een drietal dwarse inkerlingen te zagen en daardoorheen de vellen inwendig aan elkaar met bindgaren te verbinden. Wie handig zijn, spelen dit spoedig klaar, wanneer ze maar eens goed opletten, hoe een normaal boek in elkaar zit. Daarna wordt de omslag weer met stijf sel aan den rug bevestigd en het boek zit stevig in elkander, zoodat het nu gerust kan worden opengesneden. V.

Uit: *Nieuwe Theologische Studiën*, 1e Jaargang, 5e aflevering.